

הוא נשאל: האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי?

הוא נשאל: האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי?

סקירה היסטורית

הוא נשאל: האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי?

הוא נשאל: האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי? האם הוא יכול להיחשב לאומי?

אין המשפט הלאומי הולך עם זמנו, ולעתים קרובות לוחמים חכמים האומות במשפטם הלאומי בטענה שהוא התישן.

התורה היא המשפט הלאומי של עם ישראל, עם התורה. אמנם התורה אינה תולדת האומה, אלא אדרבה האומה היא תולדת התורה; „היום הזה נתיית לעם!“ כמו ש„אלקי ישראל“ פרושו: ישראל שייך לאלקיו, ולא ח"ו להפך. עם התורה הוא ענין של „היה“ נצחי, ולא ענין של הוה. מעולם לא היתה התורה „לפי רוח הזמן“. מעולם לא היתה מדינת התורה לגמרי „לפי רוח התורה“. והמרחק הגדול והנורא הזה שאנחנו מוצאים בין ה„היה“ של התורה ובין המציאות של עם התורה במדינת התורה הוא עד נאמן למקורה האלקי של התורה. והמרחק הזה היה כבר בחורב: „עשו עגל בחורב!“ ומה אומר משה רבנו באחד מדבריו האחרונים? „כי אנכי ידעת את מריך ואת ערפך הקשה. הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי. הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ. כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחיות הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' לחכעיסו במעשה ידיכם“ (דברים ל"א, כז"ט). עדיין התורה האלקית מתנגדת לגמרי למציאותו של עם התורה. ולא מציאותו כי אם השמים והארץ שנבראו „בראשית“, בשביל התורה, תכנית הבריאה, שנקראת „ראשית“, הם הם הערבים לקיום התורה, כי הם לא יתנו לעם התורה להתערב בגוים ולא יתנו לו מקום בהיסטוריה הכללית, „תולדות השמים והארץ“. הם, וגם „קשיות ערף“ של עצם העם הזה. אותה קשיות העורף אשר היא שורש המרי הלאומי ואשר תביא עליהם את „הרעה“, תהיה גם כן השורש של מסירות הנפש הנפלאה שתראה האומה הזאת אחרי שנשטרשה התורה בתוכה במשך המאות: „כי לא תשכח מפי זרעו.“

כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם. וכי עוד נמצא בעולם „מחוקק“ שדבר לעמו דברים כאלה אחרי ששם לו חוק ומשפט? וחלא כל חוק ומשפט אשר אינו מתאים לאפיו של העם פסול הוא! אכן לא היה משה רבנו „מחוקק“. „עבד ה'“ היה, שמסר לנו כשליח נאמן את תורת אלקינו, והתורה הזאת היא המשפט המחלט של הצדק האלקי, וכל ההיסטוריה של עם התורה היא ההיסטוריה של חנוכו להתאימו למשפט הזה.

כמו שכל ההיסטוריה של אומות העולם היא ההיסטוריה של חלום לדעת ולהכיר כי רק לה' הצדק והמשפט וכי רק הוא ב"ה יכול לשפוט תבל בצדק ועמים במישרים. והנה נמצאנו למדים שספר שופטים וספר מלכים הם ראייה ברורה למקור האלקי של ספר התורה.

דור השופטים

עם התורה עבר את הירדן לכבוש את ארץ התורה. תפקיד כפול מוטל עליו. שלם עון האמורי, ועל עם התורה להוציא לפועל את פסק-דינו של מלך הגוים ולהשמיד בלי חמלה את העמים אשר חטאו בנפשם. בני אברהם, שהיה מתפלל בעד אנשי סדום ועמורה, רחמים בני רחמים הם. אמנם גם רחמנות רבנית היא מרד. ה' הוא אב הרחמים. וזאת הפעם לא גפרית ואש מן השמים, אלא המטא-היסטוריה ע"י עמה תביא את הפורענות האלקית על עמים חייבו כליון, כך הוא רצונו של אב הרחמים. לא כ"לסטים" יעלה עם התורה לארץ התורה כי אם בשם ה', ואם הוא יחמול במקום שאסור לו לחמול, הרי הוא מוכיח בזה, כי לא בשם ה' הוא עולה ארצה אלא בשמו הוא. ואם שופט כל הארץ דן למיתה, אין לעם התורה זכות ליתן חנינה, כי אין לו רבנות כלל.

והתפקיד השני הוא לסדר את מדינת התורה ולחיות חיים מטא-היסטוריים לא במדבר אשר הוא לועג לכל רבנות אנושית (באר ומן) אלא בארץ נושבת. ארץ מעין גן-עדן, בה כח ועוצם-היד האנושי יכולים לעשות להם חיל רב; חיים מטא-היסטוריים בשכנות עם עמי המרד והרבנות העריצית אשר כולם נושנו בארצם אחרי שבחרו ב"נעשה לנו" שם. "וארץ התורה" כשהעריצות נאחזת בה; ארץ אוכלת יושביה היא: אל עם התורה תשוקתה, והיא רק באמצעות התורה ימשול בה.

„אתה ידך גויים הורשת, ותטעם; תרע לאומים ותשלחם; כי לא תבחרבם: ירשו ארץ זרהועם לא הושיעה למו, כי ימנה זרועך ואור פניך, כי רציתם. אתה הוא מלכי אלקים; צוה ישועות יעקב; בך צרינו נגה, בשמך נבוס קמינו; כי לא בקשתו אבטת, וחרחבי לא תושיעני. כי הושעתנו מצרינו, ומשנאינו הבישות" (תהלים, מ"ד, דה).
„לאנשהשמהו את העמים, אשר יאמר ה' להם. ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם. ויעבדו את עצביהם, ויהיו להם למוקש. ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים. וישפכו דם נקי, דם בניהם ובנותיהם אשר

זבחו לעצבי כנען, ותחנף הארץ בדמים, ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם. ויחר אף ה' בעמו ויתעב את נחלתו. ויתנם ביד גוים וימשלו בהם שונאיהם, וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם. פעמים רבות יצילם, והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם" (תהלים, ק"ו, ל"ד-מ"ג).

ויוגרש מפניהם גוים ויפילם בחבל נחלה וישכן באהליהם שבטי ישראל. וינסו וימרו את אלקים עליון, ועדותיו לא שמרו. ויסגו ויבגדו כאבותם נחפכו כקשת רמיה. ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו. שמע אלקים ויתעבר וימאס מאד בישראל. ויטש משכן שלו אהל שכן באדם. ויתן לשבי עזו, ותפארתו ביד צר. ויסגר לחרב עמו ובנחלתו התעבר. בחוריו אכלה אש ובתולותיו לא הוללו. כחניו בחרב נפלו, ואלמנותיו לא תבכינה" (תהלים, ע"ח נה"סד).

וימת יהושע בן-נון עבד ה' בן-מאה ועשר שנים... וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותיו, ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה' וגם את המעשה אשר עשה לישראל. ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ה', ויעבדו את הבעלים. ויעזבו את ה' אלקי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים, וילכו אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיהם וישתחוו להם ויכעיסו את ה'. ויעזבו את ה' אלקי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים, וילכו אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיהם וישתחוו להם, ויכעיסו את ה'. ויעזבו את ה' ויעבדו לבעל ולעשתרות ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד שוטים, וישסן אותם וימכרם ביד אויביהם מסביב ולא יכלו עוד לעמוד לפני אויביהם... ויקם ה' שפטים וישעוים מיד שוטיהם... והי' במות השופט ישובו והשחיתו מאבותם ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם ולחשתחוות להם, לא הפילו ממעלליהם ומדרכם הקשה" (שופטים ב' ח"ט).

ההיסטוריה המעציבה של עם, אשר טרם הבין את תפקידו ההיסטוריה החד-פעמית של עם הלוחם במשפטו. ההיסטוריה הנפלאה של ויכוח בין המציאות הזמנית ובין התעודה הנצחית, בין עם התורה כ"יהי" אלקי ובין ה"ויהי-כן" אשר נמסר לבחירת בני-האדם. ואמנם אין בחירה להמלט מן ה"יהי" האלקי, כי כבר כפה עליהם הר כגיגית. עבודה זרה : האלהת כוחות הטבע אשר בן-האדם עומד בתוכו. והאלהת כוחות הטבע המתרגשים בלבו של בן-האדם, והלאמת כל

הכוחות האלה. הרבנות האנושית היא הרבנות של התאוות או הרבנות של פחד, הקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם".
ובימים ההם, "אין מלך בישראל. איש את הישר בעיניו יעשה".

דור המלכים. ציונו של ספר המלכים
אין לכהן הגדול סמכות הוראה וסמכות הפעולה. אין לסנהדרין סמכות הפעולה. אמנם למלך ניתנה סמכות הפעולה. הוא היה עשוי להציל את מדינת התורה. ולא הציל. השפעת העבודה הזרה התגברה מדי פעם בפעם. אחוד עם המדינה – לא אחוד עם התורה – נשבר. היו שתי מדינות יהודיות, ואף אחת לא היתה לזמן רב מדינת התורה. קמו הנביאים ולחמו בעד מדינת התורה במלך ובשריו ובזועציו, ולא הצליחו. מדינת התורה היא הנושא העיקרי של כל נאומיהם, ויסודה של מדינת התורה: צדק ה' ומשפטו. לא ליחידים הם פונים וגם לא לתברות היחידים, ומספריהם וגם מספרי המלכים אין אנו יכולים להוציא מסקנות על מצבו הרוחני של עם התורה בימים האלה. כי אין לזהות את המדינה עם עם התורה. למלכים הם פונים, ולשריהם וליועציהם ולעבדיהם. למדינה הם פונים, ולשכבה השולטת בתוכה. ולא הצליחו. אין לאומה אחרת ספר היסטוריה מאותו הסוג. שיש לעם ישראל בשני ספרי מלכים שלו. ספרים של בקורת נמרצת, בקורת במלך ובכל גדולי המדינה ובמדינה עצמה, בקורת בלי שחד ובלי משוא פנים, בקרת מטא היסטורית, אשר אינה מכירה במדינה כמטהה עצמית ובפרט אינה מכירה בה כמקור הצדק והמשפט, ואשר משתמשת רק בקנה מידה של המשפט הנצחי התורתי, ואשר שוללת את המדינה עם מלכה ושביה אם היא מתנגדת למשפט הזה. מלכים גדולים, בעלי נצחונות אדירים, אשר בעיני שאר האומות היו גבורים לאומיים, מהוללים בשירים, ובתשבחות, אינם שוים כלום בעיני הבקורת הזאת. אם "עשו את הרע בעיני השם ב'ה". חותם של אמיתות מחלטת-טבועה בספרים האלה, והם מלאים טריקה מאין כמוה. נגלה להם הסוף הפנימי של ההיסטוריה, הליכות אלקי ישראל ומלכה בקדש, אשר הן לגמרי תלויות ב"הלכות", נגלה להם קצה הנורא של המדינה אם לא תבא תשובה שלמה בעוד מועד, ובדם, התמצית נכתבה כל שורה ושורה בספרים הגורלים האלה.

**החשיבות ההיסטורית של הנביאים. הם מראים שבכל פעם
עוד נשאה בעם ישראל עשירה**

ועם כל כשלונותיו: מי כעם ישראל גוי אחד בארץ! לא נמצא עד היום הזה עם אחר בעולם, אשר לו הגבורה המוסרית לסבול ספרים מעין ספר מלכים, לסבול אנשים מעין הנביאים; ספרים כאלה היו נחשבים אצלם כבגידה בארץ, ואנשים כאלה כבוגדים בארצם. לא כן עם ישראל, איפה ספריהם של נביאי הבעל? איפה הספרים בהם נרשמים מעשי תקפס וגבורתם של המלכים? כולם אבדו ונשכחו. לא המלכים ושריהם ועבדיהם ולא השכבה השולטת במדינה דברו את המלה האחרונה על כל התקופה הזאת, כי אם עם התורה הנצחי, כי אם ארץ התורה הנצחית, ע"י נביאי עם התורה וארץ התורה, אשר נאומיהם וספריהם נשמרו לדורות.

כי רק עם התורה ורק ארץ התורה הם האחוזים הנצחיים בעיני הנביאים, ואחוד האחוזים האלה, המדינה, היא רק נסיון. אם היא מדינת התורה, הרי היא תאריך ימיה ואם לאו, תרד היא לטמיון. את עם התורה ואת ארץ התורה אהבו הנביאים בכל לבם הבורע ובכל נפשם הגדולה, וגם את מדינת התורה אהבו. ואמנם הם נביאים לדורות. ובפרט לדור שלנו.

והנה העובדה שקמו לעם ישראל מתוכו דוקא בתקופה הזאת אנשים ענקיים כאלה אשר היה עליהם דבר ה' ב"ה, היא ראייה שאין לה תשובה למציאות של סביבה עממית אשר רק היא איפשרה את עלייתם להיות מסוגלים לקבל את דבר ה'. רק המדינה כמו שהיא ורק שכבתה השולטת היו מקולקלות. אמנם אחוד עם התורה לא בטל במדינה. ולו היתה בכל עת לפחות, "עשירה", זרע קדש מצבתה. באיזו ישיבה למד ישעיה הנביא? מי היו חבריו? מי היו חברי ירמיהו הנביא? ישעיה קבל מעמוס ובית דינו. ירמיהו קבל מצפניה ובית דינו (השוה הקדמת הרמב"ם ליה"ח). לא פסקה שלשלת הקבלה בעם התורה מיום מתן תורה עד היום הזה. כל מי שאינו יודע להבדיל בין המדינה ובין עם התורה, אינו אלא טועה. לא קמו הנביאים בתוך עם התורה כיש מאין. לא היתה השכבה השולטת במדינה השכבה היחידה בעם התורה. לא עלה בידי הנביאים להציל את המדינה. את עם התורה הצילו.

כי הנביאים האלה הם נביאי המטאהיסטוריה, ולא רק על

עם התורה ניבאו, אלא על כל האנושות. אלפי שנה לא העלו שום חלודה על דבריהם. למדו אותנו להבין את ההיסטוריה הכללית ואת ההיסטוריה היהודית. הבעיה של עם התורה היא המציאות. הבעיה של אומות העולם הוא הצדק ומשפט הצדק. דרכו של עם התורה בהיסטוריה: מסיני לארצו, דרכם של אומות העולם בהיסטוריה: מארצם לסיני, ובאחרית הימים יראה שלום ה' ב"ה לכל האנושות. ואנחנו בני דור עני ואומלל, אמנם עדים אנחנו לאמיתות נביאי ישראל.

המראה הגדול של עם אשר יש לו הנבואה כי מדינתו עתידה להיחרב.

„וקראת אתכם הרעה באחרית הימים“: מה שמשא רבנו קרא כאן „אחרית הימים“, הוא בשבילנו ענין של יותר מאלפים שנה של עבר. וכל מי שיש לו איזה רגש היסטורי, עומד הוא, מזועזע עד עמקי נפשו בפני המראה הגדול, והנורא של עמו, אשר גורלו ההיסטורי יוצא הוא מכללו של כל נסיון היסטורי, ודוקא גורלו זה נמצא רשום מראש בדברים ברורים בספריו הקדושים: חורבן המדינה וחורבן הבית, הפרדה בין עם התורה ובין ארץ התורה, ושניהם נשארים באפס ומחכים למדינת התורה של העתיד. לא נמצא עם אחר בעולם, אשר נשא בחיקו נבואה כזו, אשר שמר את הנבואה הזאת עד שנתקימה. קרא את „התוכחה“ בספר ויקרא, וקרא מה שכתוב שם על עם התורה ועל ארץ התורה ועל המדינה המתנגדת לשניהם, קרא את התוכחה הזאת המתיחסת לחרבן בית ראשון, וקרא את ספרו של ירמיהו הנביא עד שהוא שגור בפיך: ותדע, כי היום, אחרי יותר מאלפים שנה, רק בעל רצון רע, אורק טפס גמור יכול להכחיש באמיתות „שליחותו“ של משה רבנו. „אתם עדיין אמרתם ישעיה הנביא, דרוש את היהדות בהמצאה. דרוש אותה בהיסטוריה שם נמצא עם התורה. ואם מצאת את עמך, עם התורה, כי אז יהיו לך גם „עקרי האמונה“ היסטוריה חיה, ולא ענין של צמיתות.

הזאת זסקירה קצרה על ההיסטוריה של עם התורה.

בזמן גלות בבל ובזמן בית שני היה ענין זה.

ארץ התורה שוכנת על חוף ים התיכון. בחר ה' בארץ הזאת אשר היא הגשר לשלושת חלקי תבל, כי יש לעם התורה תפקיד כלפי כל האנושות. וגם יזקקה ארץ כזו להשגחה פרטית תמידית. לפי

הכי הטבע אינן למדינה בלתי־תלויה תקומה בארץ הזאת. כל מעצמה של אסיה הפנימית תשתדל להגות עד חוף הים, וכל מעצמה אירופית שתמצא להשתלט על הים התיכון מכרחת לכבוש את הארץ: בבל והומא, ומבבל נפתחה הרעה. **הנה ספרות ארץ ישראל**

השכם והערב ניבא ירמיהו הנביא על גלות בבל וגם על קצה כל מי שאינו „מאמין“ בנבואה עומד כאן בפני חידה איומה. כי אי אפשר להכחיש את מציאותו ההיסטורית של ירמיהו הנביא, ואי אפשר להטיל ספק בזמן חייו או במקוריות ספרו. עובדה היסטורית היא שירמיהו הנביא בשר לעמו הן את החורבן ואת גלות בבל, והן את קץ בבל וחזרת עם ישראל לארצו.

התחלת תקופה חדשה ביחס עם ישראל לתורתו. בטול עבודה זרה

„על נהרות בבל שם ישבנו, גם בכינו בזכרנו את ציון“. בכינו וגם חזרנו בתשובה. כי מזמן גלות בבל והלאה חלפה השפעת העבודה הזרה על עמנו (חוץ מן המתיונים). הגורם העיקרי של החורבן הראשון אינו נמצא כבר בתקופה החדשה. **עזרא הסופר ואנשי כנסת הגדולה**

„וברוך בן־נריה קיבל מירמיהו ובית דינו. ועזרא ובית דינו קיבלו מברוך בן נריה ובית דינו. בית־דינו של עזרא הם הנקראים אנשי כנסת הגדולה, והם הגי זכריה ומלאכי, דניאל וחנניה ומישאל ועזריה ונחמיה בן חכליה ומרדכי בלשן וזרובבל והרבה חכמים עמהם גשלוס מאה ועשרים זקנים. האחרון מהם הוא שמעון הצדיק והוא היה מכלל המאה־ועשרים, וקיבל תורה שבעל פה מכולם והוא היה כהן גדול אחרי־עזרא“ (הקדמת הרמב"ם ליה"ח).

במאות האלה לא היתה מדינה בלתי־תלויה בארצנו. רחוק היה עמנו מנסינות המדינה, ומשוחרר מנסינות העבודה זרה. והן בבבל והן בארץ התחזק והתאמץ עם התורה. במאות האלה „החזירו עטרה ליושנה“. ומן החזוק־הזה, ומן האמוץ הזה אנחנו חיים עד היום. אין בין המאות האלה ובין המאות של הבית הראשון כי אם שעבוד המדינה ושעבוד עבודה זרה. „עם ישראל“ ו„עם יהודי“ דא ודא אחד הוא. ואם קוראים בשם „עם תנכי“ את השכבה ששלטה במדינה שנחרבה, הנה את השכבה הזאת חרב נבוכדנצר אכלתה.

את העיקר-היהודי, את ההבדל בין בריאה ובין טבע ואת היחס בין בריאה ובין טבע, ואחד מיסודותיה – קדמות העולם. והנה העולם הוא מסודר, והשכל האנושי יכול למצוא את חקי הסדר הזה. והנה העולם הוא יפה מאד, ובן-האדם היוני הוא לא רק בעל שכל, אלא גם בעל „חכמת לב“. והוא בעצמו חלק של העולם המסודר הזה, וחלק של העולם היפה היה. סימן מובהק של ברבריות הוא להפריז על המדה או להפרד מן הטבע או להעלים עין מיפיו. כל מה שהוא יפה הוא גם טוב, ומה נמצא יותר יפה מגופו של האדם. טוב ורע: צדק וחמס? היו אחדים מגדולי חכמי יון שהעמיקו לחשוב מחשבות על הבעיות האלה, אמנם התרבות היוונית העממית הטילה זה מכבר ספק נמרץ בממשות הטוב והצדק, בעוד שהתאוות היו ממשיות למדי. תאוות מגבלות ע"י רגש היופי, רגש של מדה ושל סדר: זאת היא תורת האדם היוני. הלב והעין הם הם מורי דרכו עלי ארץ. ומה אומרת תורתנו הקדושה: „ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם“.

בימים האלה לא עמדה שום תרבות אחרת בפני התרבות היוונית הזאת, ובפרט כל הארצות סביב לים התיכון נכנעו לה. והיא אחרי כבוש אלכסנדר מוקדון גם את ארצנו, ותהי חלק של הממלכה הסוית, אחת מן הממלכות שקמו במקום ממלכתו העולמית של אלכסנדר מוקדון אחרי מותו, ותחדר התרבות היוונית גם אל תוך עמנו. וימרדו יהודים רבים בה' ובתורתו ויתינו ויעורר גם את הממלכות לעזוז להם במרדם. כולם עמדו על עם התורה להשכיחם את התורה ולהעבירם מחוקי א-ל. המתיוונים אהבו את עמם ואת ארצם בדרכם הם היו נאלצים במחלת הזמן אשר לפי תפיסתם עמדו התרבות היוונית עם כל שקוציה וגלוליה על במתי האנושיות, וחשבו שתרבות התורה כבר נושנה. ראו שכל עמי העולם הנאורים הלכו בדרכי התרבות היוונית ושנאו את עול-תורה.

אז עורר ה' את „בני ציון“ על „בני יון“. למען אשר יהיו גם שניהם לאות ולמופת לדורות. לא בעד המדינה היהודית לחמו החשמונאים אלא בעד עם התורה. לחמו במלכות הרשעה כשהביאה סכנת שמד על עם התורה. לחמו לא רק בממלכות הרשעה אלא גם בבני עמם הרשעים. והיו הם החלשים נגד הגבורים, המעטים נגד הרבים, הטהורים נגד הטמאים, הצדיקים נגד הרשעים, והנה ה' שמים כהרב גבור ויראה עליהם, ויצא כברק חצו, וילך בסערות תימן.

וזאת היתה הפעם האחרונה שנעשו לנו נסים גלויים, בפרהסיא גדולה שההיסטוריה הבריאתית בקעה וחדרה לתוך ההיסטוריה הטבעית: נאלצנו של עם התורה ושל ארץ התורה על העם החלוני ועל הארץ החלונית. היתה מלחמת תרבות. גברה התרבות היונית על כל העולם, ורק התרבות התורנית החזיקה מעמד. לאות ולמופת לדורות. החשמונאים ומלכותם

לחמו בעד עם התורה בארץ התורה. אמנם הנצחון היה כליכך שלם, עד שזכו גם להקמת מדינת התורה. וכאן עמדו החשמונאים ועמם בפני תפקיד קשה מאוד. עמדו בנסיון התרבותי. היעמדו גם בנסיון המדיני: היתחזקו וייסדו מדינה הנבדלת-מכל שאר המדינות כאשר התחזקו ונשארו עם מפורד מכל העמים? לא במדינה רבנית אלא מדינה תחת רבנותו של ה' ותורתו? בלי ספק היתה כוונת החשמונאים רצויה. ואמנם היתה כבר תחלתם בשגיאה. וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני כי היו חסידי עליון ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נעשו עונש גדול כי ארבע בני חשמונאי הזקן עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל כל מאן דאמר מבית חשמונאי קא אתינא עבדא הוא שנכרתו כולם בעון זה, ואע"פ שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים אבל כל זרע מתתיהו חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היה מזרע יהודה ומבית דוד והסירו השבת והמחוקק לגמרי. ואפשר ג"כ שהיה עליהם חטא במלכותם מפני שהיו כהנים ונצטוו תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה'. (רמב"ן עה"ת, בראשית, מ"ט ל). כהנים היו החשמונאים. כבר ראינו שאחד מיסודותיה של תחוקת מדינת התורה היא הפרדה בין סמכותו של הכהן הגדול ובין סמכותו של המלך. לשבת יהודה נמסרה המלכות ולשבת לוי הכהונה. לעולם לא ייבטל עם התורה במדינת התורה זהו הבדל עיקרי בין מדינת התורה ובין שאר המדינות. עם התורה הוא נצחי כמו ארץ התורה. אבל מדינת התורה אינה נצחית. היא קיימת אם נזכה לה. היא נחרבת אם לא זוכים לה. גם בית המקדש, בית התורה אינו נצחי. התורה היא נצחית. על כן לא יסורו הבדים מן הארון.

הכהן הגדול הוא המייצג את עם התורה כמו שצריך הוא להיות :
בהרמוניה שלמה עם בוראו וע"י זה עם כל האנושיות הוא המשקל
הנגדי של המלך, ומי יתן שהמלך, "ישא הוד וישב וימשול על כסאו,
ויהיה כהן על כסאו, ועצת שלום תהיה בין שניהם" (זכריה ג יג).
כשהשתררו הכהנים על עם התורה להיות מלכיהם, סר עלם
מעליהם, והם וכל זרעם אבדו. ואחריהם בא הורדוס, אשר כבר
לא היה לו חלק בעם התורה.

היהדות ואדום
תעודתו הנצחית של עם התורה היא מדינת התורה, האחד
העליון בין עם התורה וארץ התורה. ומדינת התורה היא הפעולה
הנגדית של הבורא ב"ה מול המרד הכפול של האנושיות. ברא ה'
את עמו להיות בנו, "הבכור". לא ויתר ה' על שאר העמים. המטא-
היסטוריה של בנו הבכור עתידה לפקוח את עיני שאר העמים
הנמצאים בתוך שבת ההיסטוריה. היחס הפנימי הזה בין עם ישראל
ובין שאר האומות: כל דפי התורה, וכל דפי ספרי הנביאים, ובפרט
כל דפי ספר תהלים של דוד מלכנו, מעידים עליו. כמעט כל התנ"ך
ספר חתום הוא לכל מי שאינו מודה ביחס הזה. תפקודת
תקופת בית שני הצליחה מאד בחזק ובאמוץ עם התורה.
גבר עם התורה על יון. כי לא המדינה היונית היתה הסכנה, אלא
התרבות היונית. אמנם במלחמה הרומית נגד המדינה היהודית
לא גברה המדינה היהודית על המדינה הרומית, כי המדינה היהודית
לא היתה מדינת התורה. היא לא יכלה להיות שולא המדינה היהודית, היינו נשארים
בארצנו כעם התורה על אדמת התורה, כמו שחינו שם מאות שנה
לפני מלכות בית חשמונאים. עמים רבים נכנעו לשלטון הרומי ונשארו
בארצם. אכן עמים בלי חשיבות כללית, עמים ממדרגה נמוכה. לא
כן חלק ה' לעמו. לא ניתן לו להיות "ממלכת שפלה" באיזו ארץ
מארצות העולם. עתידה של כל האנושות תלו בו: "ונברכו בך
וכל משפחות האדמה". הוא אינו יכול להיות אחרת. כי אם באיורה
מטא-היסטורית, נסית: מדינת התורה או המדבר כבר ברנו שגם
מדינת התורה רק בדרך גס יכולה להתקיים. וגם מדבר העמים מדבר
הוא. אין לרבנות האלוקית קורא אחר בעולם חוץ מעם ישראל.
אין לרבנות האלוקית אויב יותר גדול מרומי. רומי פיתחה את תורת

רצב

המדינה הרבנית בתכלית הבהירות, והשפיעה עליה תורתה על כל המדינות עד היום- הזה. ההתנגדות בין ישראל ובין רומי היא ממש. הנושא העיקרי של כל ההיסטוריה האנושית: וגם בנידורה של המלחמה היהודית הרומית ידעו אך הרנישו. אנו נחשו כי שני עולמות התיצבו אז: זה נגד זה, וכי אחת משעות הגורליות של כל האנושות ממשמת ובאה. בן-היום הזה, מדינת התורה נגד מדינת אדום; לא אוי לנו כי לא עמדה אז מדינת התורה נגד מדינת אדום; אלא מדינת הורדוס עמדה נגדה. לחמו גבורים עם התורה בחרוף נפש: אשר אין כמוהו: בהיסטוריה הרומית, לחמו ברומי הרבנית, ואוי לנו כי לא היתה מאחוריהם מדינת התורה להגן עליהם. לחמו בחרוף נפש אשר אין כמוהו, כי עוד היו, „אסירי תקוה“, עוד היו באזניהם דברי „מגידי משנה“, וגם ידעו כי לגלות שנית לא נתגלה הקץ. טרם היינו מוכשרים להקים מדינת התורה ולקדש ע"י זה את שם ה' בתוך הגוים. תקופת בית שני לא הולכה ישר לבית העולמים. היא מלאה את צבאה לחזק ולאמץ את עם התורה ולתת לו צדה לדרכו בין העמים: להתחנך שם למדינת התורה ולבית העולמים, ולקרוא שם ע"י מציאותה הנסית בשם הרבנות האלקית.

לא בשם מדינת הורדוס, מדינה חלונית, אלא בשם עם התורה הופיע ר' יוחנן בן זכאי לפני הקיסר הרומי ושאל ממנו, „יבנה וחכמיה“, והקיסר הרומי לא נחש, כי בתנו לו „יבנה וחכמיה“, מסר לו עץ החיים, אשר האומה אוכלת מפריה וחייה לעולם.

עם ישראל בגולה, עד מרוץ המהפכה הצרפתית
א. עם ישראל במדבר העמים

„והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטי אתכם שם פנים אל פנים, כאשר נשפטי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים כן אשפט אתכם נאם אדני אלקים“ (יחזקאל כ"ג לתלול).

שני הנסיונות להקים מדינת התורה נכשלו, והכשלון השני הביא לידי פזורו של עם ישראל על כל העולם. גלה עם ישראל מארצו. ואברי העם התרחקו יותר ויותר מאדמתם, עד שנעשו „מלוא הגוים“. במשך הימים לא נשאר לו שום מוסד מרכזי, שום נציגות לאומית: לא מלך, ולא כהן גדול, ולא סנהדרין, ולא שום אמצעי אחר לבטא בו את הרצון הלאומי ולהוציאו לפועל. בטולם של כל מכשירי הרצון הלאומי, ורסוקם של כל אברי העם: הם הם הסימנים המובהקים

של יציאת הנשמה הלאומית לפי חוקי ההיסטוריה הכללית של אומות העולם. אין לעם ישראל המפוזר בין העמים שום אפשרות טבעית להשאר בתוכם כעם, כמו שלא היה לעם ישראל שום אפשרות טבעית לחיות ארבעים שנה במדבר: „מדבר העמים“. וכמו במדבר. כן גם בין העמים נמצא עם ישראל עומד „פנים אל פנים“ לפני ה', המתוכח אתו תמיד כשופטו היחיד. „מדבר העמים“: זו ההיסטוריה הכללית. „פנים אל פנים“ זו המטאהיסטוריה. „פנים אל פנים“: זו הרבונות האלקית, אשר אין לה כלי אחר בעולם, מוכשר ומוכן לקבלה, חוץ מעם ישראל. עם ישראל בין העמים: זוהי הרבונות האלקית בהלחמה ברבונות העריצית. עם ישראל בין העמים: זוהי גלות שכינה.

התורה הלאומית, תורת ה', ועם התורה. העם נראה נושא והוא נושא אין בין „מדבר ארץ מצרים“ ובין „מדבר העמים“ כי אם רסוק אברים, גדול הנס ההיסטורי של עם ישראל במדבר העמים יותר מן הנס ההיסטורי של עם ישראל במדבר ארץ מצרים. אמנם נקבע: כמו שעם ישראל במדבר ארץ מצרים היה עם במלוא מובן המלה — „היום הזה נהיית לעם!“ — כן עם ישראל במדבר העמים נשאר עם במלוא מובן המלה. עם של „פנים אל פנים“.

„כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם, חוקות ירח וכוכבים לאור לילה, רוגע הים ויהמו גליו, ה' צבאות שמו. אם ימוש החוקים האלה מלפני נאום ה', גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים“ (ירמיה, לא, לד-לה). „גוי לפני“ עם של „פנים אל פנים“. והנה כבר מצאנו שחוקי התורה נמשלו לחוקי הטבע. אמנם כאן נמשל עם ישראל עצמו ל„חוקים האלה“. כי עם ישראל עצמו אחוד חוקי הוא. חוק ה' מאחד, כמו שחוק ה' מאחד את הטבע. וכמו שבלי חוקי הטבע אין טבע כלל, כן עם ישראל בלי תורה הוא אפס, עם התורה.

אלו היתה התורה רק „דת“, איך יכולה היא להיות היסוד היחיד והמספיק של „גוי“? אכן התורה, תורת השם ב"ה, היא המוק הלאומי של עם התורה, והעם הזה, נושא התורה, הוא באמת נושא התורה. אין הטבע נושא את חוקי הטבע, אלא חוקי הטבע נושאים את הטבע.

התורה דורשת עם, לפיכך נשארונו עם.

לא המשתחווים לבעל ולא המתיוונים וגם לא הצדוקים נשארו להיות גוי, "לפני ה'", חורבן המדינה החריב גם אותם. כי היו כולם כגוי הארץ. נשאר רק עם התורה. נשארו רק החרדים לדבר ה'. נשארו עם לא מתוך לאומיות יתירה. לא אהבו את עמם יותר מאשר כל שאר בני-האדם אוהבים את עמם. כל בני-האדם אוהבים את עמם, וכשעמם נפרד מארצו, ואבריו נתפזרו בין העמים, אז שוכחים את עמם, וכבר לדור הבנים אין זכרון לעם המת. ולמה לא שכחו החרדים לדבר ה' את עמם? למה לא רק לא שכחו אלא שנשארו הם עצמם עם חיי? לשאלה הזאת יש רק תשובה אחת. חרדים היו לדבר ה', והתורה הזאת אינה דת, אלא חוק לאומי, הדורש עם. למען התורה הלאומית נשארו עם. נכון הוא: רצון ה' ב"ה הנצחל ותורתו הנצחית הצילום כעם. אמנם נכון הוא גם כן: הם החרדים לדבר ה', רצו להציל להם את התורה. והתורה הזאת זקוקה לעם. כי חוק לאומי הוא. לפיכך בער בלבם הרצון הלאומי להתנגד למיתה הלאומית. כל המחייב את התורה צריך ג"כ לחייב את עם התורה.

התורה דורשת ארץ, לפיכך לא נתק הקשר בין העם ובין ארצו

לא המשתחווים לבעל ולא המתיוונים וגם לא הצדוקים נשארו נאמנים לארצם. כי היו כולם כגוי הארץ. נשאר נאמן לארץ התורה רק עם התורה, רק החרדים לדבר ה'. נשארו נאמנים לא מתוך אהבה יתירה לארצם. הם לא אהבו את ארצם יותר מכפי ששאר בני-אדם אוהבים את ארצם. כל בני-אדם אוהבים את ארצם, וכשהם נפרדים מארצם ומתפזרים בין העמים, אזי שוכחים הם את ארצם, וכבר לדור הבנים אין זכרון למולדת הישנה. ולמה לא שכחו החרדים לדבר ה' את ארצם? למה לא רק לא שכחו אלא שנשארו הם עצמם "אסירי תקוה", ממש "בני ארץ ישראל"? והנה גם לשאלה הזאת יש רק תשובה אחת. חרדים היו לדבר ה', והתורה הזאת היא אינה דת, אלא חוק לאומי, הדורש עם וארץ כדי לאחדם למדינת התורה. למען התורה נשארו עם התורה, ונשארו נאמנים לארץ התורה. וגם ארץ התורה נשארה נאמנה לעם התורה ולא נתנה את פאה זאת הודח לעם אחר.

ההיסטוריה של עם ישראל היא גם-כן ההיסטוריה של התורה :

„זה ספר — תולדות אדם“

יש היסטוריה לאומית של עם ישראל גם אחרי החורבן השני. בניו נתפזרו בין הגוים, וגורלם בתוך גוי אחד היה שונה מגורלם בתוך גוי אחר. ולמרות זאת עם ישראל חי, ולא חסרה היסטוריה כללית המעידה על חייו הלאומיים. וההיסטוריה הממושכת הזאת אשר אין כמוה בהיסטוריה של כל האנושיות מעידה ג"כ על אפיו של עם ישראל חי, כי היא לגמרי ההיסטוריה של עם התורה, כלומר, ההיסטוריה של היחס בין העם ובין תורתו. ההיסטוריה הלאומית של עם ישראל היא באמת ההיסטוריה של התורה עצמה. „זה ספר — תולדות אדם“ עם ישראל אחוד משפטי הוא. וההיסטוריה של עם ישראל היא ההיסטוריה של משפטו ביחסו לעם. וכאשר התורה היא רצונו של השם ב"ה הנה ההיסטוריה של עם ישראל היא ההיסטוריה של רצונו של השם ב"ה עלי אדמות, אשר בני-האדם בעלי רצון חפשי יושבים בה.

עם הבריאה הוא עם ישראל, העם אשר תכנית הבריאה נמסרה לו. במקום כל האנושות עומד עם ישראל, כי מלך כל הגוים מלכו. וההיסטוריה של עם התורה בגולה היא ג"כ ההיסטוריה של כל האומות, ביחסם לרבונות האלקית וביחסם לתכנית הבריאה. אין לעם התורה בין האומות שום עוז לאומי ושום כח לאומי להגן על בניו. ולעם התורה בין האומות, כשהוא דורש מהן להניח לבניו לחיות חיים של בני-אדם הנבראים בצלם ובדמות, אין לו יסוד אחר לדרישה הזאת כי אם את צדק ה' ומשפטו, הגד לי את היחס של איזה עם ליהודים הנמצאים בתוכו, ואני אגיד לך את היחס של העם הזה לצדק ה' ולמשפטו, כלומר את יחסו לתכנית הבריאה. אכן ההיסטוריה הלאומית של עם התורה בגולה היא ההיסטוריה של כל האנושות. „זה ספר — תולדות אדם“.

הנס הגדול של עם בלי ארץ וכלי ארגון עממי: מטא-היסטוריה והנה עם התורה בין האומות, עם בלי ארץ, עם מפוזר, הוא עם בלי שום ארגון לאומי, ולמרות זאת עם חי, עם חי לעולם, בעוד שהעמים סביבו מתהווים וצומחים ופורחים ומתמעטים ומתים ולא יכירם עוד מקומם; עם חי לעולם אך ורק ע"י רצון רבונו, שהוא מאחד אותו ומעודד אותו ומחיה אותו בכל יום ויום: הנה עם

התורה בין האומות הוא הנס הגדול מכל הנסים שנעשו מימי קדם. וההיסטוריה של העם הזה היא ממש היסטוריאנסית: מטא-היסטוריה! וכל מי שרואה היום, אחרי אלפי שנה, את העם הזה, עם עולם, בין האומות והוא קורא בספר התורה ובספרי הנביאים, ומוצא שכל הספרים האלה מבשרים בדברים פשוטים וברורים את הנס הנורא והאיום הזה, והוא אינו נופל על פניו ומודה ואומר: "ה' אלקי ישראל הוא האלקים" — שום נס אחר לא יעזור לו, כי אין לו לב להבין, ולא עין לראות, ולא אוזן לשמוע. נס חדש? עם ישראל הוא נס מאין כמוהו. אין צורך בנס חדש, אתם עדין יושבים הילם עם התורה בעד קיומו הנצחי, בעד התנגדותו להיסטוריה הכללית, מחיר די יקר, כי לא היה גוי מכל גויי הארצות אשר לא זרק עליו אבני קלע כדי להמיתו, ואשר לא מרר את חייו בעבודה קשה, בחמר ובלבנים. אמנם עם התורה גבר על כל אבני קלע, ויין התורה שמה את לבבו, הגם שדמו נשפך כמו דם הקרבן במזרק, כמו דם הקרבן לזויות המזבח. וכל הקרבנות האלה המכסים את אדמת הגויים, כולם הם אבני נורא העומדות כמו נס להראות לעם התורה את הדרך לאדמתו, אדמת הקדש, אדמת מדינת התורה. "ה' צבאות יגן עליהם, ואכלו וכבשו אבני קלע ושתו חמו כמו יין. ומלאו כמזרק, כזויות מזבח. והושיעם ה' אלקיהם ביום ההוא כצאן עמו. כי אבני נור, מתנוססות על אדמתו" (זכריה, ט, טו-טז).

הקהילות כשארית מדיניותו של עם התורה

התמונה הזאת היתה בלתי-שלמה לו, שכתנו להזכיר דבר אחד שנשאר לעם התורה גם בגולה. לא היה לו לא מלך, ולא סנהדרין, ולא כהן גדול ולא בית המקדש ולא שום ארגון מרכזי ולא שום אחוד ארצי — אבל היתה לו הקהלה. והקהלה היהודית בכל מקומות מושבות בני עם התורה היא השארת הקדושה שנשארה לעם התורה ממדיניותו. יש קשר בין הקהלה המקומית ובין מדינת התורה בארצנו. במדינת התורה היתה הקהלה האחד המקומי של המדינה. נהרסה המדינה, אבדה הארץ, נתפורז בני עמנו, את הקהלה לקחו אתם. ובכל מקום שנמצאים שם עשרה יהודים, אין רצונם החפשי מאחד אותם לקהלה אלא רצון השם ביה ורצון תורתו. גם קהלת הגולה היא אחד משפטי, והיא רק הבטוי המקומי של האחד המשפטי המקיף והכולל: עם התורה. קהלה "דתית"?

קא ולא! קהלה לאומית, כמו שעם התורה הוא אחד לאומי! גם הקהלה אינה אחד של „הוה“, אלא אחד של „יה“ נצחי, אחד תורתי. וכמו שלא ניתן לשום יהודי לבטל את אחדו של עם התורה ולהתפטר ממנו, כן גם הקהלה היא אחד סינטטי, אשר כל כת שבעולם אינו יכול לשברו או לשים במקומו איזה אחד אחר. אחד של „דת“ או אחד של גזע או אחד של לאומיות חילונית, או יהיה מה שיהיה. ותפקידיה של הקהלה הם באופן עקרוני כל תפקידי מדינת התורה אשר האחד המקומי שלה צריך לקבל עליו, ורק הגלות, ורק שעבוד המלכיות מצמצמים למעשה את היקף תפקידיה. ועמדה כל קהלה וקהלה מכל „קהלות הקדש“ לפני היחידים כעם התורה מאורגן בזעיר אנפין, כנושא של המסורה הלאומית, כשומר על הזכרונות הלאומיים ועל התקוות הלאומיות, המחנך כל דור חדש להיות נאמנים לעם התורה, להיות אברים חיים של עם התורה החי ולקרב את הגאולה ע"י קבלת עול מלכות שמים, ע"י קבלת הרבונות האלקית, אשר לה כל העתיד של האנושיות.

ב. המשנה והגמרא

רק עם התורה נותר משני החורבנות שהביאו הגוים עלינו על פי ה' ב"ה. וכל מי שרצה להפרד מעם התורה, אבד. רק עם התורה הלך בגולה ונמצא עד היום הזה בגולה. ועם התורה הזה אשר עודנו חי וקיים, הוא אותו העם, שעמד לפני הר סיני, וקבל שם את התורה, ועלה פעמים לארץ התורה להתאחד אתה למדינת התורה, והמחכה זה כבר כאלפים שנה לביאת משיח צדקו, לחדש את מדינת התורה, ולהקים את בית עולמים. בזהות הזאת של עם התורה, מן היום שיצא ממצרים ועמד לפני הר סיני עד היום הזה, תלויה כל היהדות. וכל הנוגע בזהות הזאת של עם התורה, הוא נוגע בבטת עינה של כל היהדות. עם התורה כהופעה היסטורית הוא העד היחיד והמספיק של אמיתות היהדות. נשארנו עם למרות כל החורבנות, כדי שיעיד העם על בוראו ועל תורת בוראו ועל תכנית כל הבריאה. וכשפיוזרו של העם הלך וגדל, היתה כל דאגתנו שיהיה העם, על-אף פיוזרו, כלי מכשיר לשמור על מסורתו האלקית: „וזכור ואל תשכח!“

התורה שבכתב והתורה שבעל-פה. עם ישראל — עד נאמן לתורה שבעל-פה. התורה שבעל-פה — עדה נאמנה לתורה שבכתב.

רק ע"י קבלת התורה היינו לעם. והיחס בין התורה ובין

עם התורה הוא יחס הדדי. כל מהותו של עם התורה הוא אחד משפט, אחד תורת, אחד של תורת אלקים. ולעם התורה לא נמצא דבר יותר ברור ויותר מובן מאלו מאשר אלקות תורתו. כל אלקות תורתו מהוה את כל עצמותו. להטיל ספק באלקות התורה, פרושו להטיל ספק במציאות עם התורה. כמו שלהטיל ספק בחוקי הטבע, פרושו להטיל ספק במציאות הטבע עצמו.

עם התורה יצא ממצרים ועמד לפני הר סיני ושמע את קול האלקים מדבר לעמו. ואחרי כן קבל עם התורה ממש רבנו את התורה שבעל-פה וגם את התורה שבכתב. והנה עם התורה הוא עד נאמן לתורה שבעל פה, והתורה שבעל-פה היא עדה נאמנה לתורה שבכתב. וכל הכופר בעם התורה, הוא כופר גם בתורה שבעל-פה, וכל הכופר בתורה שבעל-פה, הוא כופר גם בתורה שבכתב. התורה שבעל פה היא ההתגלות של השם ב"ה ע"י הדבור. וההתגלות הזאת נשארה דבור. גם התורה שבכתב היא התגלות של השם ב"ה ע"י הדבור. אמנם על-פי השם ב"ה מסר לנו משה רבנו את הדבור הזה, גם בכתב. ובכתב הזה נמצאו גם כל סתרי התורה, אשר הם למעלה מן השכל האנושי. (השוה הקדמת הרמב"ן לתורה).

למה תורה שבע"פ? הפה הוא חי, הספר הוא מת. עם ישראל

עם הפה.

עם של "חובת לימוד כללית".

למה תורה שבעל-פה? למה התגלות אלקית רק ע"י הדבור? הלא כל דבור הוא כצל עובר, וכענן כלה, וכרוח נושבת, וכחלוס יעוף? היתה כבר פעם אחת התגלות אלקית ע"י הדבור: ה"עשרה מאמרות" שנברא בהם העולם. אמנם ההתגלות הדבורית הזאת היתה גם כן מעשית, בבחינת "ויהי כן", וכל העולם כולו הוא השומר של המאמרות האלה. והמעיד עליהם, בעוד שההתגלות הדבורית של התורה שבעל פה היא בבחינת "יהי", אשר ה"ויהי כן" שלו תלוי ברצון החפשי של בני האדם, מן הוא השומר של ההתגלות הזאת והמעיד עליה. מי יכול לערוב בעד נצחיות הדבור? והיום הזה נהיה לעם! לא ע"י התורה שבכתב, אלא ע"י התורה שבעל פה נוסד עם התורה. עם התורה, פירושו עם התורה שבעל פה. עם התורה שנוסד אך ורק ע"י קבלת התורה שבעל פה עם התורה אשר כל עצמותו היא להיות הנושא החי של הדבור האלקי.

הוא הערב בעדו והמעיד עליו. כל מהותו של עם התורה היא ה"יהי"
הנצחי של התורה שבעל פה. כמו שהטבע הוא ה"ויהי" הנצחי
של ה"עשרה מאמרות".
"אשר נתן לנו תורת אמת": זו התורה שבכתב, "והיי עולם
נטע בתוכנו": זו התורה שבעל פה. ברוך אתה ה' הנותן בכל יום
ויום מחדש את תורתו שבעל פה באמצעות עם התורה, שהוא חברת
נצחית של "רב ותלמיד", שלשלת בלתי מנותקת, מיום שלימו ה'
ב"ה את תלמידו משה תורה ועד היום הזה.

יכול הספר להיות מונח בקרן זזית ואין איש שם על לב
אין הספר יכול ליצור עם ולהיות היסוד הנצחי שלו. אמנם הדבור
בלי שום ספר, דבור ואך ורק דבור, הוא חי. או הוא איננו. זקוק
הדבור לשמירה תמידית, להתחדשות יום-יומית. יחס הדדי: עם
התורה חי ע"י הדבור האלקי, והדבור האלקי חי ע"י עם התורה:
אין-הספר ענין של זכירה ושכחה. אבל הדבור, הוא ענין של זכירה
ושכחה, "זכור ואל תשכח": זו התורה שבעל פה. עם התורה, והתורה
שבעל פה: דא ודא חד הוא.

עם ישראל הוא "עם הספר"! לא ולא! ספר תורת אלקים נצחי
הוא גם מבלעדי עם ישראל. ידאג ה' ב"ה לספרו. עם ישראל הוא
"עם הפה"! "עם הדבור"! עם התורה שבעל פה! הדבור יכול למות!
יחי הדבור! יחי עם ישראל! עם הפה החי!

קבלו אומות העולם מידי עם ישראל את ה"ספר", והשפעת
הספר עליהן בכל הכוונים היא כל כך גדולה ועמוקה עד שממש
אי אפשר להעריך את מדתה. בהיסטוריה של אומות העולם הרי
הספר, מאז קבלתו הוא כמו "השאור שבעיסה". אמנם מעולם לא
השליחו את עצבי הלאומיות הרבניות, ומעולם לא שבו ממרדם
הכפול. אי אפשר לבני האדם להשתמש במישרין בספר תורת האלקים,
כמו שאי אפשר להם להשתמש באור של ששת ימי בראשית. כלפי
אומות העולם עם ישראל הוא עם הספר. אבל עם ישראל עצמו
ידע יותר טוב: סוד עוזו התורה שבעל פה, אשר היא בבחינת
"מלכות", הגשמת הרבנות האלקית. חייבת להיות עם
"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ושננתם
לבניך ודברתם בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקמך". חייב
כל אדם בישראל ללמד את בנו תורה. עם התורה שבעל פה הוא גם
העם של "חובת למוד כללית". רק אם כל בני עם התורה הם "למוד

המ"י יכולים הם ג"כ להיות "בוניו" לא נמצא עם אחר בעולם אשר
דאגו כל כך לחנוך הדור הצעיר כמו שעשה עם התורה תלוי בחנוך התורה מיום מעמד
הר סיני והלאה כל קיומו של עם התורה תלוי בחנוך התורה שבעל
פה אינה ענין של בעלי מקצוע מיוחד, וגם אינה ענין של איזה מדע
ידוע, אלא הענין הלאומי החשוב ביותר, אצל אומות העולם בני
העם אינם מעוניינים במשפט העם, ועד היום הזה משפט העם אינו
נמצא בתכנית הלמודים של שום בית ספר, יהיה הוא נמוך או גבוה.
טבע, היסטוריה, מתמטיקה, שפות — ולא המשפט המשפט שייך
לאנשי המשפט, לבני אדם שעתידים להיות עורכי דין, או שופטים או
מדינאים. לא כן עם התורה שבעל פה, עם הצדק האלקי והמשפט
האלקי. הצדק האלקי והמשפט האלקי עומד בשבילו במרכז כל
החנוך העממי, וכבר בגיל הרך, בו בני שאר האומות ממלאים את
מוחם באגדות טפשות על מכשפות רעות ועל קוסמים נוראים,
יושבים דרדקי דבי רב של עם התורה שבעל פה, ומתעסקים ב, הויית
של אביו ורבא" וחוקי ה' הם להם "זמירות" אמנם עם ישראל עם
המשפט הוא, חברה של מלמדים ותלמידים אשר אין כמוה בכל
העולם, ו"חכמי ישראל", "אנשי המשפט" הגדולים הם הם יידי העם.
זככה מתפלל עם התורה פעמים בכל שבוע: "יהי רצון מלפני אבינו
שבשמים לקים בנו חכמי ישראל, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם
ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם בכל מקומות מושבותיהם" היש עוד
עם אחר בעולם המתפלל בעד "אנשי המשפט" שלהם אכן עם ישראל
עם התורה שבעל פה הוא עם המשפט. *והיה זה המשפט*
האלקי והמשפט האלקי *הוא המשפט האלקי והמשפט האלקי*
הוא המשפט האלקי והמשפט האלקי *הוא המשפט האלקי והמשפט האלקי*
זאת ה"תן ליבנה וחכמיה" כמעט אלפים שנה עברו מיום בו עמד
ר' יוחנן בן זכאי בפני הקיסר הרומי לבקש ממנו לא הצלת המדינה,
שלא היתה אז מדינת התורה, ולא הצלת בית המקדש אשר שמו של
חורדוס המלך נקרא עליו, אלא הצלת התורה שבעל פה הקשורה ביבנה
וחכמיה. הוא ידע: אם יש תורה שבעל פה, יש עם התורה, ואם
יש עם התורה, יש ארץ התורה, ויש מדינת התורה, לעתיד לבוא עם
יבנה וחכמיה הציל את — הכל. והנה הקיסר ועמו ומלכותו ומדינתו
העולמית: איפה הם? ועם התורה, עם של יבנה וחכמיה, חיוקיים,
ומחכה, חדש לכל הבקרים, לביאת משיח צדקו, להקמת מדינת התורה
בארץ התורה, וגם אישיותו הענקית של ר' יוחנן בן זכאי היא חיה

זקיימת בלבבות בני עם התורה, וכל דור ודור לומד לאהוב אותה ולהעריך אותה כמשה ואהרן בכהניו וכשמואל בקוראיו שמו, כי שמהו עדותיו וחק נתן למו. „תן לי יבנה וחכמיה“: לא נמצא עם אחר בכל העולם שיש לו פתגם מלא גאווה כזה. ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ.

רבנו הקדוש

אסור לכתוב את התורה שבעל-פה על ספר. עם התורה הוא הספר החי שלה. אין בידנו שום ספר של תורה שבע"פ מזמן בית ראשון ומזמן בית שני. אמנם אחרי חורבן בית שני גדל פיזורו של ישראל, ונברו עליו הצרות. וכשהיתה שעת מרגוע קצרה בימי רבנו הקדוש, הורו להם היתר משום „עת לעשות לה“ וסדרו את המשנה בכתב. עדות היא המשנה לסכנה האיומה בה היה שרוי עם התורה, ועדות היא ג"כ לאחדות השלמה של עם התורה גם אחרי החורבן השני. והאבטוריטה של המשנה, כלי מחזיק ההתגלות הדבורית של אלקינו, לא פחות גדולה היא מאשר האבטוריטה של ספר התורה עצמו. וענין נפלא הוא עד כמה הצליחו רבנו הקדוש וחבריו לשמור על אפיה של התורה שבע"פ גם בכתבם אותה על ספר. כי כמו שהתורה שבכתב אין בני האדם יכולים להבין אותה בלי התורה שבעל פה, כן גם המשנה היא ספר סתום לכל מי שיגש אליה בלי המסורה הלאומית. אין המשנה „ספר החוקים“, אשר יהיה פתוח לפני השופט או לפני איזה עורך-דין. המשנה נשארה חלק מעם התורה החי, והיא זקוקה לעם התורה החי, כמו שהתורה שבע"פ עצמה זקוקה לו. המשנה מרמזת, ורק עם התורה שבע"פ מבין את הרמזים, כי לו כל שפע המסורה, ורק הוא יכול להוציא מן המשנה את דרכי החיים הלאומיים.

הגמרא

והוא הדבר בגמרא. בכל העולם כולו אין ספר אשר יכולים לדמות אותו לגמרא. גם היא אינה כלל „ספר החוקים“ או ספר „מדעי“ היא רק אמצעי להשמיע שוב את קול האלקים מדבר מתוך האש. ורק עם התורה יכול להשתמש באמצעי הזה. אין לבני אומות העולם שום גישה לגמרא, כי אין להם חלק בתורה שבע"פ, ולהם הגמרא ממש ספר נורא אשר אי אפשר לסבול אותו. גם שום תרגום אינו

מועיל. הלא את החיים אי אפשר לתרגם. הגמרא כשהיא לעצמה היא כמת יבש. והנה גם בני אברהם, כשהתכרו מעשיהם לאביהם שבשמים בהפרדם מעם התורה, נפרדו גם מן הגמרא, וכבר אין להם הכח לא ללמוד ולא ללמד. נשארה גם הגמרא תורה שבע"פ, אשר רק הפה יכול להפיח בה רוח חיים. והחיים האלה הם כלי-כך חזקים עד שכל עם התורה קבל מהם את חייו הוא. ושוב יחס הדדי: מה הגמרא בלי עם התורה? לכל היותר ספר מת לחוקרי קדמוניות יבשים. ומה עם התורה בלי גמרא? נשאר עם התורה רענן וער רק ע"י הגמרא, נשאר בקשר אמיץ עם ארצו באשר הוא למד את הלכות ארץ התורה בגמרא, בקשר אמיץ עם בית המקדש באשר הוא למד את מסכת זבחים, בקשר אמיץ עם מדינת התורה באשר הוא למד את מסכת סנהדרין. הישיבות! התחדשותה הנצחית של האומה! סיני, שם מקבל כל דור ודור מחדש את תורת האלקים מפי רבו, אשר מוראו הוא כמורא שמים. מקבלה בשמחה, שמחת התורה, המתגברת על כל המרירות של הגלות והמקיימת את הבדיחות היהודית אשר היא כל כך אפנית לעם התורה: „הגדיל ה' לעשות עמנו: היינו שמחים!“ (פירוש רש"י שם). מקבלה לא כ„עיקר דתי“, ולא כ„דוגמא“ מתה, אלא כנשמת האומה, כאורה הטבעי, כודאות היסטורית. קרא את פרק קי"ט בספר תהלים וראה מה היתה הישיבה והגמרא לדוד מלכנו ע"ה. „גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת“ (שם).

נצחיותה של התורה והשתנותה של המציאות.
„חיי עולם נטע בתוכנו“: זאת היא התורה שבע"פ. היא הכח הדינמי בעם התורה. חיה היא ולא מתה, רעננה ולא ניתנה לצמיתות. כשיצאה מפיו של השם ב"ה כביכול היתה חוצבת להבות אש. ומפיו של השם ב"ה עברה לפיו של עם התורה, וכשהיא יוצאת מפיו של עם התורה בישיבותיו, היא עוד הפעם חוצבת להבות אש. הנושא העיקרי שלה הם החיים הלאומיים ובתוכם גם החיים הפרטיים: את החיים רוצה היא לעצם. והיחס שלה לחיים דומה הוא ליחס של חוקי הטבע לטבע. ביום השביעי, כששבת אלקים מכל מלאכתו, שם את חוקי הטבע, חוקים שלא יעברו. והחוקים האלה שולטים על כל מציאות הטבע ואינם ניתנים להשתנות, הגם שמציאות הטבע עצמה תמיד מתחלפת ומתחדשת. ואחרי שהשכל האנושי מסוגל

לחכיך לא את הבריאה, אבל לפחות את הטבע, יכול הוא ג"כ למצוא המצאות ולגלות תגליות. וע"י זה לפתח את ישוב העולם ואת תקונו. אין כאן שום שנוי בחוקי הטבע, ואין כאן התפתחות חוקי הטבע. אבל יש כאן התעמקות יתירה בחוקי הטבע, ויש כאן הרחבת חוקי הטבע על עובדות חדשות. מה הם חוקי הטבע בלי טבע? לא כלום! מה הוא הטבע בלי חוקי הטבע? לא כלום! מה היא התורה שבע"פ בלי עם התורה שבע"פ ובלי חינו התורתיים? לא כלום! מה הוא עם התורה שבע"פ בלי תורה שבע"פ? לא כלום! והתורה שבע"פ ביחסה לתורה שכתב היא כמו חוקי הטבע ביחסם לחוקי הבריאה. חוקי הבריאה הם לגמרי למעלה מן השכל האנושי. רק בתור טבע יכולים אנחנו להכיר את הבריאה, ורק ע"י חוקי הטבע יכולים אנחנו להשתמש בה. התורה שכתב היא בבחינת בריאה. והתורה שבע"פ היא בבחינת טבע. והתורה שבע"פ נצחית היא ולא ניתנה להשתנות, כמו שחוקי הטבע ניתנו פעם ולא יעברו. וכמו שמציאות הטבע עצמה תמיד מתחלפת ומתחדשת, כן גם חיי עם התורה תמיד הולכים ומשתנים, הן באופן כלכלי, והן גם באופן רוחני. אין צמיחות בחיי עם התורה, כמו שאין צמיחות בחיי הטבע, והתורה שבע"פ בלתי תלויה במצב כלכלי מיוחד או במצב רוחני מיוחד. נצחית היא, ואמנם המצב הכלכלי או המצב הרוחני בלתי נצחי הוא. תפקידו של עם התורה הוא לא להתאים את התורה שבע"פ למצב הכלכלי ואת המצב הרוחני של כל דור ודור, אלא אדרבא להתאים את המצב הכלכלי ואת המצב הרוחני של כל דור ודור לתורה שבע"פ הנצחית. ובמעשה ההתאמה הזו יש מקום גם להמצאות ולתגליות על יסוד חוקי התורה שבע"פ הנצחיים, כמו שיש מקום להן על יסוד חוקי הטבע הנצחיים.

ההתפתחות ההלכה"י וכי יש התפתחות חוקי הטבע? לא דובר כאן על סמכות החכמים לגזור גזירות ולתקן תקנות, וכך אשר הוא עצמה חלק של התורה שבע"פ. מדובר כאן באופן עקרוני על היחס בין ההלכה ובין המציאות. והמציאות של חיי עם התורה במקום מציאות הטבע עומדת. מה מתפתח? חוקי הטבע או מציאות הטבע בודאי מציאות הטבע, וגם הכרת חוקי הטבע, ולא חוקי הטבע עצמם! חוקי הטבע שולטים על כל מציאות הטבע, ואין כל מציאות הטבע שולטת על חוקי הטבע. אנחנו מתפתחים, ואין התורה שבע"פ מתפתחת. העמקה יש כאן, וגם המצאה, וגם תגלית: אולם התפתחות

אין כאן. כל מציאות ומציאות בחיי עם התורה טעונה דרישה וחקירה נאמנה, וגם התורה שבע"פ טעונה דרישה וחקירה נאמנה, ואחרי דרישה וחקירה נאמנה וכפולה כזו יגידוֹנָא חכמי התורה שבע"פ לעם התורה שבע"פ את משפט המציאות, ויעלֹרֵנָא את המציאות כעצי המערכת על המזבח, לחם לאשה של התורה שבע"פ. ואם אחרי דרישה וחקירה נאמנה וכפולה ימצאו חכמי התורה שבעלֹפָה שהמציאות או חלק ממנה דומה לעצים אכולי תולעים שאסור הוא להעלות אותם על גבי המזבח, יגידוֹנָא ג"כ חכמי התורה שבע"פ, ואז נשנה את המציאות או חלק ממנה, ולא נשנה ח"ו את תורת אלקינו הנצחית.

הנהגה זו נקראת "התורה שבעלֹפָה" ויש לה שני יסודות. היסוד הראשון הוא התורה שבע"פ, והיסוד השני הוא התורה שבעלֹפָה. התורה שבע"פ היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. התורה שבעלֹפָה היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. ההנהגה הזו נקראת "התורה שבעלֹפָה" ויש לה שני יסודות. היסוד הראשון הוא התורה שבע"פ, והיסוד השני הוא התורה שבעלֹפָה. התורה שבע"פ היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. התורה שבעלֹפָה היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח.

הנהגה זו נקראת "התורה שבעלֹפָה" ויש לה שני יסודות. היסוד הראשון הוא התורה שבע"פ, והיסוד השני הוא התורה שבעלֹפָה. התורה שבע"פ היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. התורה שבעלֹפָה היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. ההנהגה הזו נקראת "התורה שבעלֹפָה" ויש לה שני יסודות. היסוד הראשון הוא התורה שבע"פ, והיסוד השני הוא התורה שבעלֹפָה. התורה שבע"פ היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. התורה שבעלֹפָה היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח.

הנהגה זו נקראת "התורה שבעלֹפָה" ויש לה שני יסודות. היסוד הראשון הוא התורה שבע"פ, והיסוד השני הוא התורה שבעלֹפָה. התורה שבע"פ היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. התורה שבעלֹפָה היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. ההנהגה הזו נקראת "התורה שבעלֹפָה" ויש לה שני יסודות. היסוד הראשון הוא התורה שבע"פ, והיסוד השני הוא התורה שבעלֹפָה. התורה שבע"פ היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח. התורה שבעלֹפָה היא התורה שנתנה ליהודים בסיני, והיא נקראת "תורה שבעלֹפָה" כי היא נכתבה על פתח המזבח.

שה